

**ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH
ODDZIAŁ W SZCZECINIE**

**PRAKTYCZNY PRZEWODNIK
DLA OSÓB ZAMIESZKAŁYCH
W SZWECJI**

w zakresie

**emerytur i rent przyznawanych
i wypłacanych przez ZUS
z zastosowaniem przepisów
prawnych Unii Europejskiej**

Szczecin, maj 2011

*Opracowanie powstało z inspiracji
Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Sztokholmie*

Wydział
Konsularny Ambasady RP
w Sztokholmie

Wydanie II

ZUS Oddział w Szczecinie
Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych

Celem niniejszego przewodnika jest udzielenie kompleksowych informacji na temat polskich świadczeń emerytalno-rentowych przyznawanych przez ZUS z zastosowaniem przepisów prawnych Unii Europejskiej.

Materiał powstał w oparciu o obowiązujące w tym zakresie przepisy prawa krajowego i międzynarodowego.

Z myślą o naszych Klientach z przyjemnością przedstawiamy II edycję Poradnika. Wydanie zostało zaktualizowane i rozszerzone o tematykę stanowiącą przedmiot licznych zapytań naszych Klientów zamieszkałych w Szwecji, zainteresowanych problematyką koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w Unii Europejskiej.

Opracowanie:

Jolanta Krasoń

Sebastian Rudnicki

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	6
1.1. Kontakt z Wydziałem Realizacji Umów Międzynarodowych w ramach nowej elektronicznej usługi dla klientów ZUS - e-inspektoratu.	7
1.2. Podstawowe przepisy prawne w zakresie emerytur i rent podlegających koordynacji wspólnotowej	8
1.3. Zakres podmiotowy rozporządzeń unijnych – kogo dotyczy unijna koordynacja w zakresie emerytur i rent?	10
1.4. Jakich świadczeń emerytalno-rentowych dotyczy unijna koordynacja?	10
2. Podstawowe zasady unijnej koordynacji w zakresie emerytur i rent	11
3. Zasady składania i kompletowania wniosków o emerytury lub renty podlegające koordynacji, zgłoszonych przez osoby zamieszkałe w Szwecji	13
4. Środki dowodowe potwierdzające okresy zatrudnienia – ubezpieczenia w Polsce	14
5. Dokumentowanie wysokości wynagrodzeń dla celów obliczenia wysokości polskiej emerytury lub renty	16
5.1. Dokumentowanie wynagrodzeń na podstawie wpisów w legitymacji ubezpieczeniowej	18
6. Praktyczne wskazówki dotyczące poszukiwania dokumentacji osobowo-płacowej	19
6.1. Informacje o archiwach	20
6.2. Baza zlikwidowanych lub przekształconych zakładów pracy	21
7. Zasady ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent dla osób posiadających zagraniczne okresy ubezpieczenia przebyte w państwach Unii Europejskiej, państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego, w Szwajcarii oraz w państwach, z którymi Polskę łączy umowa międzynarodowa o zabezpieczeniu społecznym	22
8. Ustalanie uprawnień oraz obliczanie wysokości emerytur i rent podlegających koordynacji wspólnotowej	25

8.1. Szczególne zasady dotyczące ubiegania się o polską rentę z tytułu niezdolności do pracy dla osób zamieszkałych w Szwecji	29
8.2. Warunki nabywania prawa do renty z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej	29
8.3. Zasady składania i kompletowania wniosku o zasiłek pogrzebowy przez wnioskodawców zamieszkałych w Szwecji	31
9. Emerytury przyznawane według nowych zasad	31
10. Procedury postępowania dotyczące wypłaty polskich emerytur i rent	33
10.1. Zasady ogólne dotyczące wypłaty polskich emerytur i rent	33
10.2. Obowiązki świadczeniobiorcy ZUS zamieszkałego w Szwecji	34
10.3. Zmniejszanie i zawieszanie świadczeń w związku z osiąganymi przychodami z tytułu zatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej.	34
10.4. Zawieszenie prawa do emerytury dla osób kontynuujących zatrudnienie	36
10.5. Zasady dokonywania kontroli uprawnień do emerytury lub renty osób zamieszkałych w Szwecji	38
10.6. Opodatkowanie polskich emerytur i rent	38
11. Sposoby na wyższe świadczenie z ZUS	39
11.1. Waloryzacja świadczeń	39
11.2. Dodatki do świadczenia	40
11.3. Przedłożenie dodatkowych dokumentów	40
11.4. Przeliczenie świadczenia przyznanego przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej	40
11.5. Przeliczenie świadczenia z uwzględnieniem wynagrodzenia minimalnego	41
11.6. Zamiana emerytury z wcześniejszej na powszechną dla pracujących w Polsce	41
11.7. Zamiana emerytury z wcześniejszej na powszechną dla kobiet	41
11.8. Zamiana renty na emeryturę	42

1. Wprowadzenie

Przystąpienie Polski 1 maja 2004 r. do Unii Europejskiej oznaczało wejście naszego kraju do wspólnotowego porządku prawnego, w tym również w zakresie przepisów dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Do współpracy z właściwymi – m. in. szwedzkimi instytucjami poszczególnych państw członkowskich w odniesieniu do osób, które ostatnio w Polsce były pracownikami lub prowadziły działalność na własny rachunek został wyznaczony Oddział ZUS w Szczecinie – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych, pełniący funkcję polskiej instytucji właściwej w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych.

Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych

Oddział ZUS w Szczecinie

70-530 Szczecin

ul. Matejki 22

tel. + 48 91 814 88 69, + 48 91 814 88 47,

+ 48 91 814 88 62, + 48 91 814 88 73,

+ 48 91 814 88 74

fax: + 48 91 812 10 87

załatwia wnioski o emerytury i renty osób posiadających:

- wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych w Danii, w Finlandii, w Szwecji, w Norwegii, w Islandii, na Litwie, w Łotwie lub w Estonii
- łączone okresy ubezpieczenia polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte w Danii, w Finlandii, w Szwecji, w Norwegii, w Islandii, na Litwie, w Łotwie lub w Estonii

Dyrektor Oddziału

dr inż. Zbigniew Zalewski

Tel.: + 48 91 459 69 00

Fax: +48 91 812 10 62

Naczelnik Wydziału

Jolanta Krasoń

Tel.: + 48 91 814 88 60

Zastępca Naczelnika Wydziału

Sebastian Rudnicki

Tel.: + 48 91 814 88 71

Kontakt w języku szwedzkim

Anna Andersson

Anita Strońska

Tel.: + 48 91 812 10 82

1.1. Kontakt z Wydziałem Realizacji Umów Międzynarodowych w ramach nowej elektronicznej usługi dla klientów ZUS - e-inspektoratu.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych udostępnił w formie elektronicznej, możliwość zadawania pytań i otrzymywania odpowiedzi na stronie internetowej <http://www.e-inspektorat.zus.pl/>, w sprawach świadczeń emerytalno-rentowych podlegających koordynacji unijnej i bilateralnej.

Usługa umożliwia osobom zamieszkałym w Polsce, jak i za granicą wysłanie zapytania celem uzyskania informacji dotyczących zasad nabywania prawa do emerytury lub renty, obliczania wysokości świadczeń osobom, które posiadają okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w państwach członkowskich UE/EOG/Szwajcarii oraz państwach, z którymi Polskę łączą umowy międzynarodowe o zabezpieczeniu społecznym, jak również na temat zasad wypłaty (w tym transferu nabytych świadczeń za granicę do państwa zamieszkania).

Skorzystać z serwisu może osoba, która dokona rejestracji profilu lub w przypadku uprzedniej rejestracji po zalogowaniu się do serwisu. Odpowiedź na pytanie skierowane do ZUS, osoba zainteresowana otrzymuje na wskazany w profilu adres poczty elektronicznej.

Aby zadać pytanie należy wskazać państwo ostatniego zatrudnienia (ubezpieczenia) poza granicami Polski spośród listy państw członkowskich UE/EOG/Szwajcarii oraz państw, z którymi Polskę łączą umowy międzynarodowe o zabezpieczeniu społecznym. Wykaz jednostek ZUS, które są właściwe w stosunku do osób posiadających okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w danym państwie członkowskim UE/EOG/Szwajcarii, lub w państwie umownym umożliwia prawidłowe skierowanie zapytania przez osobę zainteresowaną do właściwej jednostki ZUS.

Usługa umożliwia również zadanie pytania do wybranej jednostki ZUS, która zajmuje się rozpatrywaniem złożonego wcześniej wniosku w celu uzyskania informacji na jakim etapie jest sprawa oraz dodatkowych informacji w sprawie.

1.2. Podstawowe przepisy prawne w zakresie emerytur i rent podlegających koordynacji wspólnotowej

▪ PRZEPISY WSPÓLNOTOWE

Od dnia 1 maja 2010r. w Polsce obowiązują wspólnotowe przepisy prawne, stanowiące podstawę koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego państw członkowskich, m.in. w zakresie emerytur i rent.

Należą do nich przede wszystkim:

- **Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 883/2004** z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, Dziennik Urzędowy L 166, 30/04/2004, str. 1- 123.
- **Rozporządzenie Parlamentu europejskiego i Rady (WE) Nr 987/2009** z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, Dziennik Urzędowy L284/1, 30.10.2009 r.

Wyżej wymienione rozporządzenia zastępują dotychczasowe rozporządzenia unijne:

- **Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71** z dnia 14.06.1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L z 1971 r., nr 149, str.2 ze zm.),
- **Rozporządzenie Rady (EWG) nr 574/72** z dnia 21.03.1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego w stosunku do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L 74 z 27.03.1972 r.),

Od 1 maja 2010 r. co do zasady nie można już powoływać się i stosować rozporządzeń nr 1408/71 oraz nr 574/72 w nowych sprawach emerytalno-rentowych. Jednakże, rozporządzenia nr 1408/71 oraz nr 574/72 **mają nadal zastosowanie po 30 kwietnia 2010 r.:**

- do spraw dotyczących Norwegii, Islandii, Lichtensteinu oraz Szwajcarii – do czasu wejścia w życie odpowiednich porozumień rozciągających zastosowanie rozporządzenia nr 883/2004 na te państwa,
- do spraw dotyczących obywateli państw trzecich, czyli nienależących do Unii Europejskiej (np. obywatel Rosji), którzy legalnie zamieszkują na terytorium Wielkiej Brytanii i znajdują się w sytuacji trans-granicznej (np. pracowali

w dwóch państwach członkowskich). Powyższe dotyczy również spraw osób będących obywatelami państw trzecich, które legalnie zamieszkują na terytorium innego niż Wielka Brytania państwa członkowskiego i pracowali (podlegali ubezpieczeniu) w Wielkiej Brytanii. W tym zakresie zastosowanie znajduje **Rozporządzenie Rady (EWG) nr 859/2003** z dnia 14.05.2003 r. – rozszerzenie przepisów rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 i rozporządzenia (EWG) nr 574/72 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo (Dz. Urz. WE L 124 z 20.05.2003 r.).

Z dniem 1 stycznia 2011 roku weszło w życie **rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1231/2010** rozszerzające rozporządzenie (WE) nr 883/2004 i rozporządzenie (WE) nr 987/2009 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi rozporządzeniami jedynie ze względu na swoje obywatelstwo (Dz. U. UE L z dnia 29.12.2010 r. nr 344, str.1 i n).

Zgodnie z tym rozporządzeniem, rozporządzenia nr 883/2004 i nr 987/2009 mają **od 1 stycznia 2011 r.** zastosowanie do spraw emerytalno-rentowych osób będących obywatelami państw trzecich, czyli nienależących do Unii Europejskiej (np. obywatel Ukrainy), które legalnie zamieszkują na terytorium jednego z państw członkowskich, z wyłączeniem Wielkiej Brytanii i znajdują się w sytuacji transgranicznej (np. pracowali w dwóch państwach członkowskich, z wyłączeniem Wielkiej Brytanii).

▪ PRZEPISY PRAWA KRAJOWEGO

Po 1 maja 2004 r. emerytury i renty są nadal przyznawane w Polsce na podstawie polskich przepisów emerytalno-rentowych – głównie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 17 grudnia 1998 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 z późn. zm.) – które w pewnych sytuacjach są modyfikowane przez przepisy unijne.

Te modyfikacje mają na celu poprawienie sytuacji prawnej osób ubiegających się o świadczenia emerytalno-rentowe, które w przeszłości były aktywne zawodowo w różnych państwach członkowskich. Gdyby nie przepisy unijne, osoby te mogłyby znaleźć się w sytuacji mniej korzystnej niż osoby, które całe życie pracowały i mieszkały w jednym państwie członkowskim.

1.3. Zakres podmiotowy rozporządzeń unijnych – kogo dotyczy unijna koordynacja w zakresie emerytur i rent?

Unijne przepisy w tym zakresie dotyczą osób wykonujących szeroko rozumianą działalność zawodową, czyli pracowników, osób pracujących na podstawie umów cywilno-prawnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek (prowadzą działalność gospodarczą, są twórcami, artystami, prowadzą działalność w zakresie wolnego zawodu), którzy podlegają lub podlegali ustawodawstwu jednego lub kilku państw członkowskich i są obywatelami jednego z państw członkowskich, bądź bezpaństwowcami lub uchodźcami zamieszkałymi na terytorium jednego z państw członkowskich.

Dotyczy to np. Polki, która przez 10 lat pracowała w Polsce na podstawie umowy o pracę, a następnie przez 15 lat pracowała w Szwecji na podstawie umowy zlecenia i po osiągnięciu 60 lat ma zamiar ubiegać się o emeryturę.

Przepisy te stosuje się również do osób pozostałych przy życiu po śmierci pracowników lub osób prowadzących działalność na własny rachunek, którzy podlegali ustawodawstwu jednego lub kilku państw członkowskich, **niezależnie od obywatelstwa tych osób, jeśli osoby pozostałe przy życiu są obywatelami jednego z państw członkowskich bądź też bezpaństwowcami lub uchodźcami, zamieszkałymi na terytorium jednego z państw członkowskich.**

Dotyczy to np. zamieszkałej w Szwecji obywatelki polskiej, ubiegającej się o przyznanie renty rodzinnej po małżonku – obywatelu ukraińskim, który był zatrudniony przez 25 lat w Polsce.

1.4. Jakich świadczeń emerytalno-rentowych dotyczy unijna koordynacja?

Unijne przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego dotyczą długoterminowych świadczeń pieniężnych z tytułu starości, inwalidztwa, śmierci oraz wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Spośród polskich świadczeń emerytalno-rentowych, realizowanych przez ZUS unijnej koordynacji podlegają:

- emerytura,
- renta z tytułu niezdolności do pracy (w tym renta szkoleniowa),
- renta rodzinna,
- dodatek pielęgnacyjny,
- dodatek do renty rodzinnej dla sieroty zupełnej,
- renta z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy lub z chorobą zawodową,
- renta rodzinna powypadkowa,
- zasiłek pogrzebowy.

Dodatkowo, w ograniczonym zakresie, koordynacja unijna ma zastosowanie dla następujących polskich świadczeń emerytalno-rentowych:

- okresowej emerytury kapitałowej,
- świadczeń przedemerytalnych,
- renty socjalnej.

Nie są objęte koordynacją wspólnotową następujące świadczenia realizowane przez ZUS:

- świadczenia pieniężne dla kombatanów i osób represjonowanych (w tym dodatki kombatanckie, ryczałt energetyczny),
- świadczenia na rzecz ofiar wojny i jej skutków (w tym rent dla inwalidów wojennych i wojskowych).

2. Podstawowe zasady unijnej koordynacji w zakresie emerytur i rent

Do podstawowych zasad wspólnotowej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w zakresie emerytur i rent należą:

◆ zasada równego traktowania

Zgodnie z tą zasadą obywatele państw członkowskich, do których mają zastosowanie postanowienia rozporządzeń wspólnotowych, podlegają obowiązkom i korzystają z praw wynikających z ustawodawstwa każdego państwa członkowskiego na tych samych warunkach co obywatele tego państwa.

Stosowanie tej zasady powoduje, że szwedzki obywatel ubiegający się o emeryturę z tytułu ubezpieczenia w Polsce – musi być traktowany przez instytucję polską w postępowaniu emerytalnym tak samo jak Polacy.

◆ zasada sumowania okresów ubezpieczenia i zamieszkania

Zgodnie z tą zasadą, przy ustalaniu prawa i obliczaniu wysokości emerytur i rent przysługujących na podstawie ustawodawstwa jednego państwa członkowskiego uwzględniane są okresy ubezpieczenia (pracy) lub okresy zamieszkania (jeżeli regulacje prawne danego państwa przewidują nabywanie prawa do świadczeń z tytułu okresów zamieszkania) przebyte na terytorium każdego innego państwa członkowskiego.

Zgodnie z tą zasadą, 60-letniej kobiecie (ur. przed 1.01.1949 r.), która pracowała (był ubezpieczona) w Polsce przez okres 12 lat oraz w Szwecji przez okres 8 lat, ubiegającej się o przyznanie polskiej emerytury, do polskich okresów składkowych i nieskładkowych mających wpływ na uprawnienia do emerytury (12 lat) zostanie doliczony 8-letni okres ubezpieczenia w Szwecji, co będzie skutkowało spełnieniem przez wnioskodawczynię warunku posiadania wymaganego (do nabycia prawa do emerytury) okresu składkowego i nieskładkowego wynoszącego dla kobiet co najmniej 20 lat i - jeżeli wszystkie inne warunki zostaną spełnione – przyznaniem emerytury.

◆ zasada zachowania praw nabytych i eksportu świadczeń

W myśl tej zasady emerytury i renty nabyte na podstawie ustawodawstwa jednego lub kilku państw członkowskich nie mogą doznać żadnego uszczerbku, w szczególności nie mogą zostać obniżone, zmienione, zawieszane lub uchylone z tego powodu, że osoba uprawniona do tych świadczeń przebywa lub ma miejsce zamieszkania na terenie innego państwa członkowskiego.

Z zasadą zachowania praw nabytych związana jest zasada transferu świadczeń, zgodnie z którą emerytury i renty przysługujące z instytucji ubezpieczeniowej danego państwa osobom uprawnionym, zamieszkałym w innym państwie członkowskim, mogą być przekazywane do państwa zamieszkania świadczeniobiorcy.

Jeżeli po przyznaniu emerytury lub renty, np. w Szwecji, jakaś osoba zamieszka w innym państwie członkowskim, to jej emerytura lub renta będzie tam przekazywana w takiej wysokości, w jakiej była wypłacana w Szwecji.

◆ zasada zrównania niektórych zdarzeń objętych ochroną

Zgodnie z tą zasadą instytucje ubezpieczeniowe każdego państwa członkowskiego są zobowiązane do uwzględniania określonych zdarzeń i okoliczności warunkujących przyznanie świadczeń (np. wypadek przy pracy, choroba zawodowa, śmierć ubezpieczonego), także wtedy, gdy zdarzenia te wystąpiły na terytorium innego państwa członkowskiego.

Oznacza to, że np. jeżeli osoba ubezpieczona w Szwecji, pracująca jako kierowca ciężarówki, ulegnie w Polsce wypadkowi przy pracy, to szwedzka instytucja ubezpieczeniowa – potraktuje ten wypadek tak, jakby wydarzył się na terytorium Szwecji.

3. Zasady składania i kompletowania wniosków o emerytury lub renty podlegające koordynacji, zgłoszonych przez osoby zamieszkałe w Szwecji

- a) Osoba ubiegająca się o emeryturę lub rentę z tytułu okresów ubezpieczenia i zamieszkania przebytych w Polsce i w innych państwach członkowskich, w tym w państwie zamieszkania tj. w Szwecji, powinna złożyć wniosek o te świadczenia we właściwej szwedzkiej instytucji ubezpieczeniowej – zgodnie z zasadami obowiązującymi w tej instytucji.

Do wniosku powinna dołączyć dokumenty stwierdzające okresy ubezpieczenia w Polsce uzasadniające prawo do świadczeń i ich wysokość. Dokumenty te należy przedstawić w oryginale. Dopuszczalne jest również przedstawienie tych dokumentów w formie kopii, pod warunkiem ich uwierzytelnienia przez konsula RP lub szwedzką instytucję ubezpieczeniową. Na prośbę osoby zainteresowanej oryginały dokumentów (z wyjątkiem ZUS Rp-7) zwracane są po wykorzystaniu.

W przypadku braku możliwości przedłożenia przez wnioskodawcę jakichkolwiek dokumentów potwierdzających okresy ubezpieczenia w Polsce jednostka nasza, na prośbę wnioskodawcy, udziela pomocy w ustaleniu miejsca przechowywania dokumentacji osobowej zlikwidowanych zakładów pracy.

- b) Osoby ubiegające się o emeryturę lub rentę z tytułu okresów ubezpieczenia przebytych wyłącznie w Polsce, mogą złożyć wniosek o świadczenia:

- za pośrednictwem szwedzkiej instytucji ubezpieczeniowej, lub
- bezpośrednio do Wydziału Realizacji Umów Międzynarodowych w Oddziale w Szczecinie – zgodnie z zasadami określonymi w polskich przepisach emerytalno-rentowych.

Wnioski kierowane bezpośrednio do Wydziału Realizacji Umów Międzynarodowych w Szczecinie powinny być sporządzone na powszechnie obowiązujących w ZUS formularzach:

- **ZUS Rp-1E** dla wniosku o emeryturę lub rentę z tytułu niezdolności do pracy,
- **ZUS Rp-2R** dla wniosku o rentę rodzinną.

Do wniosku powinny być dołączone:

- formularz unijny **E207PL** – „*Informacje dotyczące przebiegu ubezpieczenia osoby ubezpieczonej*”, wypełniony przez wnioskodawcę w części obejmującej informacje o okresach ubezpieczenia przebytych przez osobę ubezpieczoną (okresy od-do, zawód, nazwa i adres pracodawcy, miejsce zamieszkania w okresie zatrudnienia) i przez niego podpisany.
- dokumenty i oświadczenia uzasadniające prawo do świadczeń i ich wysokość.

W przypadku wniosku złożonego za pośrednictwem szwedzkiej instytucji ubezpieczeniowej, za **datę złożenia** wniosku uznaje się datę wniosku złożonego w szwedzkiej instytucji.

Formularze polskich wniosków i formularz E207PL dostępne są na stronie internetowej ZUS:

www.zus.pl

Należy pamiętać o konieczności umieszczania we wnioskach i kierowanej do ZUS korespondencji informacji o posiadanych polskich numerach ewidencyjnych tj., PESEL i NIP.

4. Środki dowodowe potwierdzające okresy zatrudnienia – ubezpieczenia w Polsce

Do celów emerytalno-rentowych dokumentami potwierdzającymi okres zatrudnienia są:

- pisemne zaświadczenie zakładu pracy (pracodawcy),
- świadectwo pracy lub legitymacja ubezpieczeniowa zawierająca odpowiednie wpisy (datę rozpoczęcia i zakończenia pracy, rodzaj

- wykonywanej pracy i jej wymiar, pieczętąkę zakładu pracy oraz podpis i pieczętąkę służbową pracodawcy lub upoważnionego pracownika),
- wydane przez ZUS potwierdzenie, a także
- orzeczenie sądu.

Zaświadczenie, o którym mowa wyżej, powinno być wystawione przez pracodawcę lub prawnego następcę pracodawcy, a w przypadku braku następcy prawnego przez jednostkę przechowującą dokumentację zlikwidowanego lub przekształconego zakładu pracy, np. organ założycielski, firmę przechowalniczą lub archiwum.

Potwierdzenie okresów zatrudnienia mogą stanowić także dowody pośrednie, takie jak:

- legitymacja służbowa,
- umowy o pracę,
- wpisy w dowodach osobistych,
- pisma kierowane przez zakłady pracy do pracownika w czasie trwania zatrudnienia (np. o powołaniu, mianowaniu, angażowaniu, zwolnieniu, wyróżnianiu, udzieleniu urlopu), jeżeli na ich podstawie można ustalić okres zatrudnienia.

W razie braku możliwości udowodnienia okresu zatrudnienia pisemnymi dowodami, w niektórych przypadkach dopuszcza się przeprowadzenie dowodu z zeznań świadków. Osoba ubiegająca się o emeryturę lub rentę powinna złożyć oświadczenie o braku odpowiednich dokumentów, w którym informuje o przyczynach uniemożliwiających ich uzyskanie, a następnie wskazać zeznania dwóch świadków, najlepiej byłych współpracowników.

Powołani świadkowie powinni przede wszystkim zaświadczyć, jaką pracę wykonywał zainteresowany (rodzaj pracy, zajmowane stanowisko), w jakim okresie, czy była to praca stała, w pełnym czy niepełnym wymiarze czasu, sezonowa czy dorywcza, przez ile godzin lub dni wykonywana, czy w trakcie jej wykonywania zainteresowany był ubezpieczony. Świadek powinien udowodnić, w jakich okresach pracował z osobą zainteresowaną. Przedstawienie jak największej liczby faktów dotyczących pracy osoby zainteresowanej oraz świadka podnosi wiarygodność zeznań.

Zeznania świadków mogą jednak dotyczyć tylko okresów zatrudnienia przypadających przed dniem 15 listopada 1991 r.

Ponadto zeznaniami świadków mogą być udowodnione:

- okresy zatrudnienia pracowników młodocianych przypadające przed dniem 1 stycznia 1975 r.,
- okresy pracy przymusowej wykonywanej:
 - na rzecz hitlerowskich Niemiec w okresie drugiej wojny światowej,

- na rozkaz władz alianckich do dnia 31 grudnia 1945 r.,
- na obszarze b. ZSRR w okresie od dnia 17 września 1939 r. do dnia 31 grudnia 1956 r.,
- okresy zatrudnienia osób, których dokumenty uległy zniszczeniu na skutek powodzi, która miała miejsce w Polsce w lipcu 1997 r.

Okresy zatrudnienia mogą być również dokumentowane na podstawie zachowanych akt osobowych, których okres przechowywania wynosi 50 lat od ustania stosunku pracy.

Dane z akt osobowych pracownika może potwierdzić w formie zaświadczenia:

- pracodawca,
- prawny następca pracodawcy, jeżeli zakład pracy został przekształcony (np. przedsiębiorstwa państwowe, które powstały w wyniku zmian organizacyjnych, spółki prawa cywilnego lub handlowego, które powstały po sprywatyzowaniu przedsiębiorstwa),
- organ założycielski albo organ nadrzędny pracodawcy, którymi najczęściej byli wojewoda albo właściwy minister, w razie braku prawnego następcy pracodawcy. Organy te, na podstawie przejętej dokumentacji osobowej, mogą wystawiać zaświadczenia stwierdzające okres zatrudnienia,
- związek rewizyjny, w którym była zrzeszona spółdzielnia, jeżeli pracodawcą była spółdzielnia lub organizacja spółdzielcza, a jeżeli takiego związku nie ma albo w razie jego likwidacji – Krajowa Rada Spółdzielcza, mieszcząca się w Warszawie, przy ul. Jasnej 1,
- archiwum państwowe (w nielicznych przypadkach) lub firma (prywatna) zajmująca się przechowywaniem akt,
- archiwa rotacyjne Stowarzyszenia Archiwistów Polskich,
- archiwa przejściowe podległe wojewodom.

5. Dokumentowanie wysokości wynagrodzeń dla celów obliczenia wysokości polskiej emerytury lub renty

Oprócz dokumentów, które przedkładane są w celu ustaleniu prawa do świadczenia, konieczne jest również przedłożenie dokumentów pozwalających na ustalenie właściwej wysokości przyznanego świadczenia.

Dokumentacja potwierdzająca wysokość wynagrodzenia za przepracowane lata jest konieczna do ustalenia wskaźnika wysokości podstawy wymiaru i tym samym do ustalenia podstawy wymiaru emerytury lub renty.

Osobie, która w ogóle nie przedłoży dokumentów potwierdzających wysokość osiąganego wynagrodzenia, nie można ustalić wskaźnika wysokości podstawy wymiaru na podstawie faktycznego wynagrodzenia.

Od 01.01.2009 r. dla takiej osoby możliwe jest przyjęcie przy ustalaniu podstawy wymiaru świadczenia wynagrodzenia minimalnego za okres zatrudnienia w ramach stosunku pracy. Dla osób, które wykonywały pracę na podstawie umów o innym charakterze takiej możliwości ustawodawca nie przewidział – takim osobom nie ustala się wskaźnika wysokości podstawy wymiaru i tym samym podstawa wymiaru świadczenia równa jest „0”.

Zgodnie z nadal obowiązującym § 20 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz. U. nr 10, poz. 49 z późn. zm.), dokumentem potwierdzającym wysokość wynagrodzeń w celu ustalenia podstawy wymiaru świadczeń emerytalno-rentowych jest zaświadczenie wystawione przez pracodawcę na druku określonym przez ZUS (druk ZUS Rp-7) lub legitymacja ubezpieczeniowa, zawierająca odpowiednie wpisy o okresach zatrudnienia i osiągniętych w tych okresach wynagrodzeniach.

Przepisy obowiązujące do końca 1990 r. zobowiązywały zakłady pracy do przechowywania dokumentacji płacowej pracowników przez 12 lat. Dokumentację płacową, jako niearchiwalną, po upływie 12-letniego okresu zakład pracy niszczył. Nie wszystkie zakłady pracy niszczyły tę dokumentację, w związku z tym zachowała się ona do chwili obecnej.

Od 1 stycznia 1991 r. okres przechowywania list płac, kart zbiorczych płac oraz innej dokumentacji, na podstawie, której można ustalić podstawę wymiaru emerytury lub renty, a także podstawę wymiaru kapitału początkowego, zależy od okresów przewidzianych w przepisach emerytalno-rentowych określających zasady ustalania podstawy wymiaru świadczeń.

Archiwa państwowe od 1991 r. nie wydają zezwoleń na niszczenie dokumentacji płacowej przed upływem 50-letniego okresu przechowywania.

W ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 z późn. zm.) w art. 125a zostało określone, iż płatnik składek jest zobowiązany przechowywać listy płac, karty wynagrodzeń albo inne dowody, na podstawie których następuje ustalenie podstawy wymiaru emerytury lub renty, przez okres 50 lat od dnia zakończenia przez ubezpieczonego pracy u danego płatnika.

Obowiązuje generalna zasada, że zaświadczenie stwierdzające wysokość osiągniętych wynagrodzeń lub dochodu powinno być wystawione przez pracodawcę lub prawnego następcę pracodawcy na podstawie dokumentacji płacowej. Jeżeli jednak dokumentacja taka nie istnieje, zaświadczenie o wysokości osiągniętych wynagrodzeń może być wydane na podstawie danych zawartych w aktach osobowych pracownika, np. w umowie o pracę, pismach o powołaniu, mianowaniu oraz w innych pismach określających wynagrodzenie danej osoby.

Przy ustalaniu podstawy wymiaru świadczeń z dokumentacji zastępczej obowiązuje ścisła zasada uwzględniania tylko takich składników wynagrodzenia określonego w aktach osobowych, które przysługiwały bezwarunkowo w czasie trwania

zatrudnienia jako stałe składniki w określonej wysokości, np. wynagrodzenie zasadnicze, stałe dodatki określone kwotowo itp.

Inne składniki wynagrodzenia – premie, nagrody czy dodatki mogą być uwzględnione tylko wówczas, gdy zachowana dokumentacja wskazuje niewątpliwie na ich faktyczną wypłatę w określonej wysokości, od której została odprowadzona składka na ubezpieczenie społeczne. Nie można więc uwzględniać premii, nagród czy dodatków określonych w dokumentacji osobowej pracownika jako składników wynagrodzenia przysługujących warunkowo (np. uzależnionych od wykonania planu produkcyjnego) lub uznaniowo i wypłacanych w zmiennych wysokościach – w razie braku dokumentów potwierdzających ich wypłatę i wysokość.

W przypadku gdy w aktach osobowych pracownika wynagrodzenie określone jest stawką godzinową – dopuszczalne jest ustalenie wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru świadczenia tylko wówczas, jeżeli zachowały się dane dotyczące liczby godzin, jaką pracownik faktycznie przepracował w danym okresie na określonym stanowisku (dziennie, tygodniowo lub miesięcznie).

W razie gdy zainteresowany nie ma możliwości uzyskania wymaganych dowodów, możliwe jest przyjęcie kopii dokumentacji płacowej sporządzonej przez archiwum lub uwierzytelnionej kopii sporządzonej przez inne instytucje przechowujące dokumentację danego zakładu pracy bądź prywatną firmę przechowalniczą.

Archiwa państwowe nie są jednak upoważnione do wystawiania zaświadczeń według ustalonego wzoru (ZUS Rp-7) osobom, które nie są pracownikami tych archiwów. Zobowiązane są natomiast do wydawania – na podstawie posiadanych materiałów archiwalnych – uwierzytelnionych odpisów, wypisów, wyciągów, a także zaświadczeń. Kopie dokumentów powinny być uwierzytelnione przez osoby kierujące archiwum.

Do ustalenia podstawy wymiaru z takiej dokumentacji może być przyjęte wynagrodzenie i ewentualnie wykazane inne składniki, co do których nie ma wątpliwości, iż były wypłacone i podlegały składce na ubezpieczenie społeczne.

5.1. Dokumentowanie wynagrodzeń na podstawie wpisów w legitymacji ubezpieczeniowej

Legitymacja ubezpieczeniowa powinna zawierać następujące wpisy o osiągniętych wynagrodzeniach: datę rozpoczęcia i zakończenia pracy, rodzaj wykonywanej pracy, kwotę wynagrodzenia, rok, w którym to wynagrodzenie zostało osiągnięte, pieczętkę zakładu pracy, podpis oraz pieczętkę pracodawcy lub upoważnionego pracownika i podpis oraz pieczętkę służbową kierownika komórki finansowej lub upoważnionego pracownika.

Pokreślić należy, że legitymacja ubezpieczeniowa zawierająca odpowiednie wpisy stanowi samoistny środek dowodowy. Pracodawca nie powinien zatem wystawiać

zaświadczenia na podstawie wcześniejszych wpisów w legitymacji ubezpieczeniowej.

Obowiązujące w ubiegłych latach regulacje dotyczące legitymacji ubezpieczeniowych, zasad dokonywania wpisów oraz wzorów legitymacji nie zawierały warunku zamieszczania imiennej pieczętki osoby dokonującej lub odpowiedzialnej za wpis dotyczący wynagrodzeń. Stąd też wpisy o zatrudnieniu i wynagrodzeniu dokonywane w funkcjonujących od lat 50. legitymacjach zawierających rubrykę oznaczoną dyspozycją "stempel, data i podpis osoby odpowiedzialnej za wpis" – często są zaopatrzone jedynie pieczętką zakładu pracy i nie zawierają pieczętki imiennej osoby odpowiedzialnej za wpis, a jedynie jej odrębny podpis i datę dokonania wpisu.

Wprowadzenie wzoru legitymacji, określonego w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 16 maja 1991 r. w sprawie wzoru i trybu wystawiania legitymacji ubezpieczeniowych (Dz. U. Nr 51, poz. 223), nakłada na pracodawcę obowiązek stosowania także imiennej pieczętki osoby wpisującej wynagrodzenie w legitymacji ubezpieczeniowej. Jednakże brak pieczętki imiennej, szczególnie w legitymacjach starego typu, nie eliminuje wpisu o wysokości wynagrodzenia jako środka dowodowego, jeżeli całość dokumentu oraz dokonane w nim wpisy nie budzą zastrzeżeń co do ich autentyczności.

Warto w tym miejscu przypomnieć, że wysokości wynagrodzenia lub dochodu, który ma stanowić podstawę wymiaru emerytury lub renty (a także kapitału początkowego) nie można udowodnić zeznaniami świadków.

6. Praktyczne wskazówki dotyczące poszukiwania dokumentacji osobowo-płacowej

Osoby poszukujące dokumentów o zatrudnieniu i wysokości osiągniętych zarobków powinny przede wszystkim ustalić, czy zakład pracy jeszcze istnieje. Jeżeli nie istnieje, to na podstawie zachowanych szczerkowych dokumentów (pism, notatek, wpisów w dowodzie osobistym lub w legitymacji ubezpieczeniowej) muszą ustalić dokładną jego nazwę oraz adres, a także w jakich strukturach organizacyjnych był umieszczony, a następnie szukać pomocy w wymienionych instytucjach i archiwach.

Gdy okaże się, że zakład pracy, w którym zainteresowany był zatrudniony obecnie już nie istnieje, należy podjąć poszukiwania, które mogą doprowadzić do uzyskania dokumentacji płacowo-osobowej niezbędnej przy ustalaniu prawa do emerytury i renty oraz obliczaniu ich wysokości.

Jeżeli zlikwidowanym zakładem pracy było przedsiębiorstwo państwowe, to jego dokumentację osobowo-płacową powinien przejąć następca prawny lub organ założycielski, albo organ nadrzędny pracodawcy. Następcami prawnymi mogą być np. przedsiębiorstwa państwowe, które powstały w wyniku zmian organizacyjnych, spółki prawa cywilnego lub handlowego, które powstały po sprywatyzowaniu przedsiębiorstwa.

W przypadku braku następcy prawnego należy zwrócić się do organu założycielskiego albo organu nadrzędnego swojego byłego pracodawcy. Najczęściej byli nimi wojewoda lub właściwy minister, którzy mają obowiązek prawny przejmowania, zabezpieczania i udostępniania dokumentacji pracowniczej po zlikwidowanych lub zniesionych państwowych jednostkach organizacyjnych. Niektórzy wojewodowie byłych 49 województw (według administracyjnego podziału kraju obowiązującego do końca 1998 r.) zorganizowali archiwa przejściowe, w których zgromadzona jest dokumentacja zlikwidowanych jednostek organizacyjnych, dla których byli organem założycielskim.

W przypadku likwidacji spółdzielni lub organizacji spółdzielczych likwidator spółdzielni przekazuje uporządkowaną dokumentację niearchiwalną, której okres przechowywania jeszcze nie upłynął, związkowi rewizyjnemu, w którym była zrzeszona spółdzielnia, a jeśli takiego związku nie ma lub został zlikwidowany – Krajowej Radzie Spółdzielczej. Spółki prawa cywilnego i handlowego (czyli firmy prywatne) w przypadku ich likwidacji zobowiązane są do zabezpieczenia dokumentacji pracowniczej i innej dokumentacji niearchiwalnej we własnym zakresie. Niektóre z nich przekazują taką dokumentację do dalszego, odpłatnego przechowywania firmom zajmującym się przechowywaniem akt.

Niekiedy dokumentację pracowniczą przechowują byli właściciele danej firmy prywatnej. Pewne wskazówki dotyczące miejsc jej przechowywania można uzyskać za pośrednictwem wydziałów rejestrowych właściwych terytorialnie sądów lub urzędów administracji terenowej.

Zasady postępowania z dokumentacją w niepaństwowych jednostkach organizacyjnych, partiach politycznych, organizacjach politycznych, spółdzielczych, społecznych, w kościołach i związkach wyznaniowych jednostki te ustalają we własnym zakresie.

Z prośbą o wskazanie miejsca przechowywania dokumentacji zlikwidowanego zakładu pracy można zwrócić się także do Centralnego Ośrodka Informacji Archiwalnej przy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, mieszczącej się pod adresem: 00-950 Warszawa, ul. Długa 6, skr. poczt. 1005. Ośrodek ten posiada nieliczne, przypadkowo otrzymane informacje o miejscu przechowywania dokumentacji niektórych zlikwidowanych zakładów pracy. Należy jednak zaznaczyć, że Ośrodek nie posiada żadnej dokumentacji – może jedynie udzielić informacji o miejscu przechowywania dokumentacji niektórych zlikwidowanych zakładów pracy.

6.1. Informacje o archiwach

Archiwa państwowe podległe Dyrekcji Archiwów Państwowych (z siedzibą w Warszawie, ul. Długa 6) na mocy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach – gromadzą materiały archiwalne, czyli akta wieczystego przechowywania o szczególnie ważnym znaczeniu historycznym. Należy tu wyjaśnić, że akta osobowo-płacowe nie są materiałem archiwalnym, lecz

dokumentacją niearchiwalną i dlatego w archiwach państwowych jest ich niewiele. W posiadaniu archiwów państwowych znajdują się m.in. akta osobowo-płacowe pracowników niektórych spółdzielni pracy, związków kółek rolniczych, rolniczych zespołów spółdzielczych, komitetów PZPR, komend i brygad Powszechnej Organizacji "Służba Polsce", terenowych jednostek administracji państwowej – rad powiatowych, miejskich i gminnych.

Archiwum Akt Nowych (z siedzibą w Warszawie, ul. Hankiewicza 1) jest archiwum o charakterze centralnym, gromadzącym i przechowującym materiały archiwalne wytworzone po 1918 r. przez centralne instytucje państwowe, np. Sejm, ministerstwa, urzędy, placówki dyplomatyczne, zjednoczenia i stowarzyszenia, które miały przeważnie siedzibę w Warszawie.

Archiwum Główne Akt Dawnych (z siedzibą w Warszawie, ul. Długa 7) gromadzi i przechowuje materiały archiwalne centralnych instytucji państwowych sprzed 1918 r. W archiwum tym nie jest przechowywana żadna dokumentacja osobowo-płacowa.

Archiwa Rotacyjne Stowarzyszenia Archiwistów Polskich (z siedzibą w Warszawie, ul. Bonifraterska 6, lok. 21) od 1994 r. przejmują dokumentację po upadających i likwidowanych jednostkach organizacyjnych. Zasoby archiwalne przechowywane są na terenie 19 miejscowości w kraju. Największy zbiór dokumentacji archiwalnej – dla województwa mazowieckiego – znajduje się w Archiwum Rotacyjnym w Zielonce k. Warszawy, ul. Armii Krajowej 18a.

6.2. Baza zlikwidowanych lub przekształconych zakładów pracy

Baza zlikwidowanych lub przekształconych zakładów pracy znajduje się na naszej stronie internetowej: www.zus.pl.

W bazie zamieszczona jest m.in. informacja o miejscu przechowywania dokumentacji osobowej lub osobowej i płacowej pracowników tych zakładów.

Baza została opracowana na podstawie uzyskanych informacji z niektórych urzędów wojewódzkich, ministerstw, urzędów centralnych oraz archiwów państwowych i może być niepełna.

Na wniosek osób ubiegających się o świadczenie, nasza jednostka udziela pomocy w ustaleniu miejsca przechowywania dokumentacji.

Należy podkreślić, że występując z prośbą o udostępnienie zgromadzonych dokumentów, sporządzenie kopii, zaświadczeń, należy liczyć się z koniecznością wniesienia opłaty na rzecz podmiotu przechowującego dokumentację.

7. Zasady ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent dla osób posiadających zagraniczne okresy ubezpieczenia przebyte w państwach Unii Europejskiej, państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego, w Szwajcarii oraz w państwach, z którymi Polskę łączy umowa międzynarodowa o zabezpieczeniu społecznym

Podstawę wymiaru emerytury lub renty dla osób posiadających okresy ubezpieczenia za granicą przebyte w ww. państwach ustala się w pierwszej kolejności na zasadach wynikających z ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Podstawę wymiaru emerytury i renty stanowi przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub na ubezpieczenie społeczne na podstawie przepisów prawa polskiego z kolejnych 10 lat kalendarzowych, wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 20 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę.

Przy ustalaniu kolejnych 10 lat kalendarzowych przyjmuje się lata kalendarzowe następujące bezpośrednio po sobie, chociażby ubezpieczony w niektórych z tych lat przez okres roku lub krócej niż rok, nie pozostawał w ubezpieczeniu.

Jeżeli w okresie 20-lecia, z którego należy wskazać 10 kolejnych lat do ustalenia podstawy wymiaru świadczenia, **ubezpieczenie w Polsce jest przerwane okresami pełnych lat kalendarzowych ubezpieczenia za granicą** w państwach UE/EOG, w Szwajcarii lub państwach, z którymi została zawarta umowa międzynarodowa, do ustalenia podstawy wymiaru świadczenia należy przyjąć 10 kolejnych lat kalendarzowych – **z pominięciem pełnych lat ubezpieczenia za granicą.**

Przykład

W dniu 20.12.2005 r. z wnioskiem o przyznanie emerytury zwrócił się zainteresowany, który udowodnił okresy ubezpieczenia:

- *w Szwecji w latach 1971-1984 (14 lat),*
- *w **Polsce** w latach 1985-1986 (2 lata),*
- *w Grecji w latach 1987-1988 (2 lata),*
- *w **Polsce** w latach 1989-1992 (4 lata),*
- *w Szwecji w latach 1993-1995 (3 lata),*
- *w **Polsce** w latach 1996-1999 (4 lata),*
- *w Norwegii w latach 2003-2004 (2 lata)*

W przykładzie ostatnie 20-lecie obejmuje lata od 1985 do 2004. W okresie tym, ze względu na usytuowanie okresów ubezpieczenia w Szwecji, Grecji

i Norwegii, nie występuje 10 kolejnych bezpośrednio następujących po sobie lat kalendarzowych, z których można ustalić podstawę wymiaru świadczenia, a zatem podstawę wymiaru emerytury należy ustalić z okresu 10 kolejnych lat kalendarzowych z pominięciem pełnych lat ubezpieczenia w Szwecji, Grecji i Norwegii, tj. z okresu obejmującego lata: 1985-1986 (2 lata), 1989-1992 (4 lata) i 1996-1999 (4 lata). W takim przypadku średnią arytmetyczną wskaźników procentowych określających stosunek podstaw wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne z poszczególnych lat do rocznych kwot przeciętnego wynagrodzenia oblicza się z 10 lat.

Jeżeli posiadanie przez zainteresowanego okresów ubezpieczenia za granicą w wymienionych państwach uniemożliwia ustalenie podstawy wymiaru na zasadach ogólnych, do ustalenia podstawy wymiaru emerytury należy przyjąć faktyczną liczbę lat z ostatniego 20-lecia, pozostałych po odliczeniu pełnych lat ubezpieczenia za granicą.

Przykład

W dniu 15.12.2004 r. z wnioskiem o przyznanie emerytury zwróciła się zainteresowana, która udowodniła okresy ubezpieczenia:

- *w **Polsce** w latach 1972-1986 (15 lat),*
- *w Szwecji w latach 1987-1999 (13 lat),*
- *w Norwegii w latach 2002-2003 (2 lata).*

W przykładzie ostatnie 20-lecie obejmuje lata od 1984 do 2003. W okresie tym, ze względu na usytuowanie okresów ubezpieczenia w Szwecji i w Norwegii, nie występuje 10-lecie, z którego można ustalić podstawę wymiaru świadczenia, a zatem podstawę wymiaru emerytury należy ustalić z okresu pozostałego po odliczeniu pełnych lat ubezpieczenia za granicą, tj. z okresu obejmującego lata: 1984-1986 (3 lata) i 2000-2001 (okresy przerwy w ubezpieczeniu, które podlegają uwzględnieniu przy ustalaniu podstawy wymiaru emerytury). W takim przypadku średnią arytmetyczną wskaźników procentowych określających stosunek podstaw wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne z poszczególnych lat do rocznych kwot przeciętnego wynagrodzenia oblicza się z 5 lat, a nie z 10 lat.

Szczególne zasady dotyczą ustalania podstawy wymiaru renty z tytułu niezdolności do pracy. Jeżeli dla ubezpieczonego posiadającego okresy ubezpieczenia przebyte za granicą w wyżej wymienionych państwach, u którego niezdolność do pracy powstała w wieku powyżej 30 lat, nie można ustalić podstawy wymiaru renty na zasadach ogólnych z powodu pełnienia zastępczej służby wojskowej, odbywania czynnej służby wojskowej albo korzystania z urlopu wychowawczego, do ustalenia podstawy wymiaru przyjmuje się podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne z okresu faktycznego podlegania ubezpieczeniu w Polsce.

Przykład

W dniu 20.01.2005 r. z wnioskiem o przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy zwróciła się zainteresowana, która udowodniła okresy ubezpieczenia:

- *w **Polsce** w latach 1985-1994 (10 lat), z tego w latach 1989-1991 korzystała z urlopu wychowawczego,*
- *w Szwecji w latach 1995-1999 (5 lat),*
- *w Danii w latach 2002-2004 (3 lata).*

W przykładzie ostatnie 20-lecie obejmuje lata od 1985 do 2004. Usytuowanie okresów ubezpieczenia w Szwecji i Danii oraz okresu urlopu wychowawczego uniemożliwia znalezienie okresu kolejnych 10 lat kalendarzowych, w których występowały przychody, które można uwzględnić przy ustalaniu podstawy wymiaru świadczenia. Podstawę wymiaru renty należy zatem ustalić z okresu faktycznego podlegania ubezpieczeniu w Polsce, tj. z okresu obejmującego lata: 1985-1988 (4 lata) i 1992-1994 (3 lata). W takim przypadku średnią arytmetyczną wskaźników procentowych określających stosunek podstaw wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne z poszczególnych lat do rocznych kwot przeciętnego wynagrodzenia oblicza się z 7 lat, a nie z 10 lat.

W sytuacji gdy w okresie ostatnich 20 lat poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę, zainteresowany nie był ubezpieczony w Polsce, podstawę wymiaru emerytury lub renty stanowi przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne lub ubezpieczenia emerytalne i rentowe w okresie kolejnych 10 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zainteresowany przystąpił po raz pierwszy do ubezpieczenia za granicą.

Przykład

W dniu 1.02.2005 r. z wnioskiem o przyznanie emerytury zwrócił się zainteresowany, który udowodnił okresy ubezpieczenia:

- *w **Polsce** w latach 1965-1975 (11 lat),*
- *w Szwecji w latach 1978-1995 (18 lat).*

W przykładzie ostatnie 20-lecie obejmuje lata od 1985 do 2004. W okresie tym zainteresowany nie posiada okresów ubezpieczenia w Polsce, a zatem podstawę wymiaru należy ustalić z okresu kolejnych 10 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym przystąpił on po raz pierwszy do ubezpieczenia za granicą, tj. z lat 1968-1977. W takim przypadku średnią arytmetyczną wskaźników procentowych określających stosunek podstaw wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne z poszczególnych lat do rocznych kwot przeciętnego wynagrodzenia oblicza się z 10 lat.

UWAGA! Ustalony wskaźnik podstawy wymiaru nie może być wyższy niż 250 %, a więc podstawa wymiaru nie może być wyższa niż 250% kwoty bazowej.

8. Ustalanie uprawnień oraz obliczanie wysokości emerytur i rent podlegających koordynacji wspólnotowej

Zgodnie z przepisami rozporządzeń unijnych przy ustalaniu uprawnień do polskich świadczeń emerytalno-rentowych i obliczaniu ich wysokości uwzględniamy okresy ubezpieczenia/zamieszkania przebyte przez wnioskodawcę w innych państwach członkowskich, chyba że z tytułu okresów ubezpieczenia przebytych wyłącznie w Polsce powstaje prawo do polskich świadczeń.

W przypadku, gdy prawo do polskich świadczeń powstaje bez konieczności uwzględniania zagranicznych okresów ubezpieczenia/zamieszkania, postanowienia przepisów unijnych przewidują zasadę przyznania i wypłacania świadczeń w wysokości korzystniejszej dla wnioskodawcy.

Należy pamiętać, że **ZUS**, tak jak i inne instytucje każdego z państw członkowskich, w których zostały przebyte okresy ubezpieczenia/zamieszkania, ustala uprawnienia do emerytury lub renty, jeżeli okres ubezpieczenia/zamieszkania w danym państwie członkowskim wynosi co **najmniej 1 rok** (może się jednak zdarzyć sytuacja, że z wewnętrznych przepisów prawnych państwa członkowskiego wynikają uprawnienia do emerytury lub renty dla osób posiadających okresy krótsze niż rok).

Przy obliczaniu wysokości polskiej emerytury lub renty stosujemy następujące zasady:

a) jeżeli prawo do polskiej emerytury lub renty istnieje bez konieczności uwzględniania okresów ubezpieczenia i zamieszkania przebytych w innych państwach członkowskich:

- obliczamy wysokość świadczenia wyłącznie za okresy ubezpieczenia w Polsce, poprzez ustalenie:

w przypadku emerytury

- 24% kwoty bazowej,
- po 1,3% podstawy wymiaru emerytury za każdy rok okresów składkowych,
- po 0,7% podstawy wymiaru emerytury za każdy rok okresów nieskładkowych,

których suma stanowi wysokość polskiej emerytury.

w przypadku renty z tytułu niezdolności do pracy

- 24% kwoty bazowej,
- po 1,3% podstawy wymiaru za każdy rok okresów składkowych, z uwzględnieniem pełnych miesięcy,

- po 0,7% podstawy wymiaru za każdy rok okresów nieskładkowych, z uwzględnieniem pełnych miesięcy,
 - po 0,7% podstawy wymiaru za każdy rok okresu brakującego do pełnych 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych, przypadających od dnia zgłoszenia wniosku o rentę do dnia ukończenia przez wnioskodawcę 60 lat, tzw. staż hipotetyczny.
- obliczamy wysokość świadczenia za łączone okresy ubezpieczenia/zamieszkania przebyte w Polsce i innych państwach członkowskich, poprzez ustalenie:
- **teoretycznej** wysokości emerytury lub renty, która przysługiwałaby, gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia lub zamieszkania zostały przebyte w Polsce, oraz
 - **rzeczywistej** wysokości emerytury lub renty wynikającej z proporcji okresów ubezpieczenia przebytych w Polsce w stosunku do sumy okresów ubezpieczenia/zamieszkania przebytych w Polsce i w innych państwach członkowskich według zasady *pro rata temporis*.
- porównujemy wysokość tych świadczeń, a następnie wypłacamy świadczenie w wysokości korzystniejszej dla świadczeniobiorcy.

Przykład

60-letni mężczyzna (ur. przed 1.01.1949 r.) ubiega się o emeryturę.

Wniosek złożył 25.10.2010 r.

Wyżej wymieniony pracował:

- *w Polsce - przez okres 35 lat, 1 miesiąc, czyli 421 miesięcy*
- *dotatkowo udowodnił przebycie 3 lat i 5 miesięcy okresów nieskładkowych(okres studiów), czyli 41 miesięcy,*
- *w Szwecji - przez okres 4 lata i 9 miesięcy, czyli 57 miesięcy.*

Kwota bazowa na dzień złożenia wniosku wynosi 2716,71 zł.

Ustalony na podstawie przedłożonych zarobków wskaźnik wysokości podstawy wymiaru wynosi 47,46 %, a podstawa wymiaru wynosi $47,46 \% * 2716,71 = 1289,35$ zł.

W każdym z państw zainteresowany pracował dłużej niż 1 rok, a zatem instytucje: polska, i szwedzka ustalą uprawnienia do emerytury. Biorąc pod uwagę wyłącznie polski okres ubezpieczenia (38 lat i 6 miesięcy), zainteresowany spełnia warunki wymagane do nabycia prawa do polskiej emerytury w obniżonym wieku. Instytucja polska obliczy wysokość polskiej emerytury w dwóch wariantach:

- ✓ *wariant I - obliczy wysokość polskiej emerytury z uwzględnieniem wyłącznie polskich okresów ubezpieczenia (emerytura pełna - emerytura krajowa), czyli:*

24% kwoty bazowej, tj.	
$24\% * 2716,71 \text{ zł} =$	652,01 zł
Część składkowa	
$(421 * 1,3\%)/12 * 1289,35 \text{ zł} =$	588,05 zł
Część nieskładkowa	
$(41 * 0,7\%)/12 * 1289,35 \text{ zł} =$	30,82 zł
RAZEM	1270,88 zł

- ✓ *wariant II - obliczy wysokość polskiej emerytury z uwzględnieniem łączonych okresów ubezpieczenia przebytych w Polsce, i w Szwecji (emerytura częściowa) - zgodnie z zasadą pro rata temporis, tj. w dwóch etapach:*

- ◆ *w pierwszej kolejności obliczy kwotę teoretyczną - wysokość polskiej emerytury, jaka przysługiwałaby, gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia (polski, i szwedzki) zostały przebyte zgodnie z polskimi przepisami, czyli*

24% kwoty bazowej, tj.	
$24\% * 2716,71 \text{ zł} =$	652,01 zł
Część składkowa	
$(478 * 1,3\%)/12 * 1289,35 \text{ zł} =$	667,63 zł
Część nieskładkowa	
$(41 * 0,7\%)/12 * 1289,35 \text{ zł} =$	30,82 zł
RAZEM	1350,46 zł

*UWAGA – ustalona kwota teoretyczna jest wyższa niż 100 % podstawy wymiaru świadczenia, a zatem podlega ograniczeniu do tej kwoty, tj. do kwoty **1289,35 zł**.*

- ◆ *następnie obliczy kwotę rzeczywistą – na podstawie teoretycznej wysokości polskiej emerytury proporcjonalnie do okresów ubezpieczenia przebytych w Polsce w stosunku do okresów ubezpieczenia/zamieszkania przebytych łącznie w Polsce i w Szwecji, czyli*

proporcja $462/519$, czyli $89,01\% * 1289,35 \text{ złotych} = 1147,65 \text{ złotych}$

*a następnie porówna kwoty świadczeń ustalone w obydwu wariantach i **podejmie wypłatę emerytury w korzystniejszej wysokości, czyli w kwocie 1270,88 złotych.***

Szwedzka instytucja ubezpieczeniowa ustali prawo i obliczy wysokość emerytury, stosując przepisy prawne obowiązujące w tym państwie, z zastosowaniem - jeśli będzie to konieczne - przepisów unijnych, dotyczących uwzględniania okresów ubezpieczenia lub zamieszkania przebytych w innych państwach.

- b) jeżeli prawo do polskiej emerytury lub renty powstaje dopiero po uwzględnieniu okresów ubezpieczenia lub zamieszkania przebytych w innych państwach członkowskich, to wysokość świadczenia obliczymy poprzez ustalenie jego teoretycznej i rzeczywistej wysokości według zasad opisanych powyżej. Emerytura lub renta obliczona według zasady pro rata temporis jest świadczeniem przysługującym wnioskodawcy.

Przykład

65-letni mężczyzna (ur. przed 1.01.1949 r.) ubiega się o emeryturę.

Wniosek złożył 19.03.2011 r.

Wyżej wymieniony pracował:

- w Polsce - przez okres 5 lat i 9 miesięcy, czyli 69 miesięcy (na okres pracy nie przedłożył dokumentów dotyczącej zarobków osiągniętych w Polsce – zatrudniony był na umowie zlecenie).
- w Szwecji - przez okres 26 lat i 4 miesiące, czyli 316 miesięcy.

Kwota bazowa na dzień złożenia wniosku wynosi 2822,66 zł.

W każdym z wymienionych państw członkowskich zainteresowany pracował dłużej niż 1 rok, a zatem instytucje: polska i szwedzka ustalą uprawnienia do emerytury. Biorąc pod uwagę wyłącznie polski okres ubezpieczenia (5 lat i 9 miesięcy), mężczyzna ten nie spełnia warunków wymaganych do nabycia prawa do polskiej emerytury. Spełni jednak warunki wymagane do nabycia prawa do polskiej emerytury po uwzględnieniu okresów ubezpieczenia przebytych w Szwecji (26 lat i 4 miesiące). Instytucja polska obliczy wysokość polskiej emerytury w dwóch etapach:

- ✓ w pierwszej kolejności obliczy kwotę teoretyczną - wysokość polskiej emerytury, jaka przysługiwałaby zainteresowanemu, gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia (polski i szwedzki) zostały przebyte zgodnie z polskimi przepisami, czyli:

24% kwoty bazowej, tj.

$$24\% * 2822,66 \text{ zł} = 677,43 \text{ zł}$$

Z uwagi na brak zarobków nie ustalono podstawy wymiaru świadczenia.

RAZEM 677,43 zł

Kwota świadczenia podlega podwyższeniu do kwoty najniższej emerytury, tj. do kwoty **728,18 zł**.

- ✓ następnie obliczy kwotę rzeczywistą - częściową wysokość polskiej emerytury, obliczoną z uwzględnieniem proporcji polskich okresów ubezpieczenia w stosunku do sumy okresów ubezpieczenia przebytych w Polsce i w Szwecji, czyli

proporcja 69/385, czyli 17,92 % x 728,18 złotych = **130,49 złotych**

- ◆ *Tak obliczona kwota częściowej polskiej emerytury będzie wypłacana zainteresowanemu. Szwedzka instytucja ubezpieczeniowa ustali prawo i obliczy wysokość emerytury, stosując przepisy prawne obowiązujące w tym państwie, z zastosowaniem - jeśli będzie to konieczne - przepisów unijnych, dotyczących uwzględniania okresów ubezpieczenia lub zamieszkania przebytych w innych państwach członkowskich.*

Aktualne kwoty minimalnych świadczeń oraz kwoty bazowe publikowane są na stronie internetowej www.zus.pl.

8.1. Szczególne zasady dotyczące ubiegania się o polską rentę z tytułu niezdolności do pracy dla osób zamieszkałych w Szwecji

Osoba ubiegająca się o przyznanie polskiej renty z tytułu niezdolności do pracy, która mieszka w Szwecji nie musi zgłaszać się do lekarza orzecznika ZUS, bądź komisji lekarskiej ZUS.

Na podstawie dokumentacji lekarskiej przekazanej do ZUS przez szwedzką instytucję właściwą, lekarz orzecznik ZUS (lub komisja lekarska) dokonuje oceny niezdolności do pracy.

Należy jednak pamiętać, że orzeczenia i opinie lekarskie wydawane przez zagranicznych (w tym szwedzkich) lekarzy nie są wiążące dla ZUS przy ustalaniu uprawnień do polskich rent z tytułu niezdolności do pracy.

Oznacza to w praktyce, że podlegają one każdorazowo ocenie organu orzekającego ZUS.

Może się zdarzyć, że nadesłana dokumentacja lekarska nie jest wystarczająca do wydania orzeczenia. W tej sytuacji ZUS może zlecić szwedzkiej instytucji właściwej przeprowadzenie badań lekarskich, czy też dostarczenie dodatkowej dokumentacji lekarskiej.

8.2. Warunki nabywania prawa do renty z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej

Warunki nabywania prawa do polskich rent z tytułu wypadku przy pracy i choroby zawodowej oraz wysokość tych świadczeń określają przepisy ustawy z dnia 20.10.2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. nr 199, poz. 1673 z późn. zm.)

Warunki nabywania uprawnień do świadczeń z tytułu wypadku przy pracy i choroby zawodowej, określone w przepisach prawnych państw członkowskich (w tym Polski) podlegają modyfikacjom w wyniku stosowania przepisów prawnych postanowień rozporządzenia wspólnotowych.

Osobie, która podlegała ustawodawstwu dwóch lub więcej państw członkowskich, renta z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej przysługuje wyłącznie od instytucji tego państwa członkowskiego, którego ustawodawstwu osoba podlegała w chwili zajścia wypadku przy pracy lub w chwili powstania czy zaistnienia choroby zawodowej.

Przykład

Zainteresowany był zatrudniony kolejno:

- *w Norwegii przez okres 4 lat,*
- *w Szwecji przez okres 3 lat,*
- *w Polsce przez okres 1 roku.*

W czasie zatrudnienia w Polsce uległ wypadkowi przy pracy i ubiega się o rentę z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy. Właściwą do ustalenia uprawnień do renty jest w tym przypadku instytucja polska, bowiem w chwili gdy miał miejsce wypadek przy pracy zainteresowany podlegał polskiemu ustawodawstwu.

Jeżeli osoba, u której rozpoznano chorobę zawodową, wykonywała pracę, która poprzez swój charakter mogła spowodować tę chorobę w dwóch lub więcej państwach członkowskich, świadczenia, o które ta osoba lub osoby pozostałe po jej zgonie mogą się ubiegać, przyznawane są wyłącznie na podstawie ustawodawstwa ostatniego z państw, w których wykonywana była praca narażająca na chorobę zawodową, jeśli warunki wymagane do nabycia prawa do renty tego państwa zostaną spełnione.

Przykład

Zainteresowany był zatrudniony jako hutnik kolejno:

- *w Polsce przez okres 10 lat,*
- *w Szwecji przez okres 2 lat.*
 - ✓ *W czasie zatrudnienia w Szwecji stwierdzono u niego chorobę zawodową, związaną z pracą hutnika. Zainteresowany zwrócił się z wnioskiem o przyznanie renty z tytułu choroby zawodowej. Właściwą do ustalenia uprawnień do renty jest w tym przypadku instytucja szwedzka, bowiem zainteresowany ostatnio wykonywał pracę narażającą na chorobę zawodową w Szwecji (podlegał szwedzkiemu ustawodawstwu). W przypadku spełnienia warunków wymaganych do nabycia prawa*

do renty z tytułu choroby zawodowej na podstawie ustawodawstwa szwedzkiego – instytucja tego kraju przyzna zainteresowanemu rentę z tytułu choroby zawodowej.

8.3. Zasady składania i kompletowania wniosku o zasiłek pogrzebowy przez wnioskodawców zamieszkałych w Szwecji

Wnioskodawca zamieszkały w Szwecji i ubiegający się o polski zasiłek pogrzebowy wniosek o ten zasiłek powinien złożyć:

- w szwedzkiej instytucji ubezpieczeniowej lub
- bezpośrednio w Wydziale Realizacji Umów Międzynarodowych.

Wniosek powinien być złożony na formularzu **E 124** „*Wniosek o zasiłek pogrzebowy*”.

Zgodność informacji przez wnioskodawcę powinna być stwierdzona dokumentami urzędowymi lub potwierdzona przez szwedzką instytucję ubezpieczeniową.

Do formularza **E 124** wnioskodawca zobowiązany jest dołączyć wymagane dokumenty dowodowe, określone w polskich przepisach. Dokumentami tymi są:

- wyciąg z aktu zgonu,
- oryginały rachunków kosztów pogrzebu,
- oświadczenie o nie wypłaceniu zasiłku z innego tytułu.

9. Emerytury przyznawane według nowych zasad

Osoby urodzone po dniu 31 grudnia 1948 r. mogą nabyć prawo do emerytury w powszechnym wieku emerytalnym (60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn), bez względu na liczbę udowodnionych okresów składkowych i nieskładkowych.

W latach 2009-2013 emeryturę w powszechnym wieku emerytalnym mogą uzyskać tylko kobiety urodzone po dniu 31 grudnia 1948 r. Mężczyźni urodzeni w 1949 r. i później ukończą przewidziany dla nich powszechny wiek emerytalny 65 lat najwcześniej 1 stycznia 2014 r. i dopiero wówczas będą mogli ubiegać się o taką emeryturę. W niektórych przypadkach mogą oni skorzystać z emerytury wcześniejszej obliczanej według nowych zasad – jeżeli pracowali w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze.

Wysokość nowej emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych będzie wynikiem podzielenia podstawy jej obliczenia przez tzw. średnie dalsze trwanie

życia dla osób w wieku równym wiekowi, w jakim ubezpieczony zdecyduje się przejść na emeryturę.

Podstawę obliczenia emerytury utworzy kwota składek zaewidencjonowanych na indywidualnym koncie ubezpieczonego do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przysługiwać będzie emerytura. Kwota ta obejmie zgromadzone na koncie składki na ubezpieczenie emerytalne, ich coroczną waloryzację oraz zwaloryzowany kapitał początkowy (w przypadku gdy ubezpieczony pozostawał posiadał okresy ubezpieczenia w Polsce przed 1 stycznia 1999 r.).

Wiek ubezpieczonego w dniu przejścia na emeryturę zostanie wyrażony w latach i miesiącach. Średnie dalsze trwanie życia to wielkość statystyczna służąca do ustalenia liczby miesięcy, w których przeciętnie będzie pobierana nowa emerytura. Przekroczenie tej liczby miesięcy nie będzie miało żadnego wpływu na wysokość i zasady waloryzacji pobieranego później świadczenia.

Średnie dalsze trwanie życia dla wieku emerytalnego jest ustalane wspólnie dla mężczyzn i kobiet – aktualne tablice publikowane są na stronie www.zus.pl.

Emerytura przyznana na wniosek osoby ubezpieczonej urodzonej po 31 grudnia 1948 r. będzie wynosiła:

- dla osoby, która osiągnęła wiek uprawniający do emerytury w roku kalendarzowym **2009**:
80 % emerytury obliczonej na podstawie art. 53 (na zasadach dotychczasowych) oraz
20 % emerytury obliczonej na podstawie art. 26 (na nowych zasadach),
- dla osoby, która osiągnęła wiek uprawniający do emerytury w roku kalendarzowym **2010**:
70 % emerytury obliczonej na podstawie art. 53 (na zasadach dotychczasowych) oraz
30 % emerytury obliczonej na podstawie art. 26 (na nowych zasadach),
- dla osoby, która osiągnęła wiek uprawniający do emerytury w roku kalendarzowym **2011**:
55 % emerytury obliczonej na podstawie art. 53 (na zasadach dotychczasowych) oraz
45 % emerytury obliczonej na podstawie art. 26 (na nowych zasadach),
- dla osoby, która osiągnęła wiek uprawniający do emerytury w roku kalendarzowym **2012**:
35 % emerytury obliczonej na podstawie art. 53 (na zasadach dotychczasowych) oraz
65 % emerytury obliczonej na podstawie art. 26 (na nowych zasadach),
- dla osoby, która osiągnęła wiek uprawniający do emerytury w roku kalendarzowym **2013**:
20 % emerytury obliczonej na podstawie art. 53 (na zasadach dotychczasowych) oraz
80 % emerytury obliczonej na podstawie art. 26 (na nowych zasadach).

Powyższe uregulowania mają zastosowanie do osób, które nie były członkami otwartego funduszu emerytalnego albo złożyły wnioski o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem ZUS, na dochody budżetu państwa oraz do tych ubezpieczonych, którzy nie pobrali emerytury, choćby za 1 miesiąc, na podstawie przepisów art. 46-50, a więc przepisów o tzw. wcześniejszych emeryturach, przyznawanych przed osiągnięciem 60 lat w przypadku kobiet i 65 lat w przypadku mężczyzn.

10. Procedury postępowania dotyczące wypłaty polskich emerytur i rent

10.1. Zasady ogólne dotyczące wypłaty polskich emerytur i rent

Jeżeli w wyniku decyzji zostało ustalone prawo do polskiej emerytury lub renty, dokonuje się wypłaty tych świadczeń poczynając od dnia powstania prawa do tych świadczeń, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym złożono wniosek lub wydano decyzję z urzędu.

W razie ponownego ustalenia prawa do emerytury lub renty lub ich wysokości, świadczenia te wypłaca się poczynając od miesiąca, w którym powstało prawo do świadczeń lub do ich podwyższenia, jednak nie wcześniej niż:

- od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o ponowne ustalenie emerytury lub renty albo wydano decyzję z urzędu,
- za okres 3 lat poprzedzających miesiąc, w którym zgłoszono wniosek o ponowne ustalenie emerytury lub renty albo wydano decyzję z urzędu, jeżeli odmowa lub przyznanie niższych świadczeń było następstwem błędu organu rentowego lub odwoławczego.

Świadczenia wypłaca się za miesiące kalendarzowe w dniu ustalonym w decyzji organu rentowego jako termin płatności.

W przypadku naszej jednostki:

- **10-go** każdego miesiąca w odniesieniu do świadczeń wypłacanych za granicę,
- **20-go** każdego miesiąca w odniesieniu do świadczeń wypłacanych w Polsce.

Osobom uprawnionym do polskich świadczeń emerytalno-rentowych zamieszkałym w Szwecji, świadczenia te wypłaca się:

- na rachunki bankowe za granicą,
- na rachunki bankowe w Polsce,
- do rąk osoby przez nie upoważnionej, zamieszkałej w Polsce.

Emeryt lub rencista ZUS może otrzymywać swoje świadczenie na rachunek bankowy w miejscu zamieszkania lub w dowolnym kraju Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego lub Szwajcarii oraz w państwach, z którymi Polskę łączy umowa międzynarodowa.

10.2. Obowiązki świadczeniobiorcy ZUS zamieszkałego w Szwecji

Świadczeniobiorca zamieszkały w Szwecji obowiązany jest informować naszą jednostkę o każdorazowej zmianie danych adresowo-paszportowych oraz o wszystkich okolicznościach mających wpływ na prawo do świadczenia lub jego wysokość, a w szczególności o:

- zmianie miejsca zamieszkania, adresu do korespondencji,
- zmianie nazwiska,
- uzyskanych polskich numerach ewidencyjnych np. PESEL lub NIP,
- zmianie dyspozycji przekazywania środków (np. zmiana konta bankowego, danych osoby upoważnionej do odbioru świadczenia),
- danych o osiągniętych przychodach z tytułu zatrudnienia i prowadzonej działalności gospodarczej,
- o okolicznościach powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń, albo wstrzymania wypłaty (np. odzyskanie zdolności do pracy, zakończenie nauki dziecka uprawnionego do renty rodzinnej, podjęcie/zaprzestanie zatrudnienia lub działalności na własny rachunek).

10.3. Zmniejszanie i zawieszanie świadczeń w związku z osiąganymi przychodami z tytułu zatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej.

Polskie przepisy dotyczące zmniejszania wysokości lub zawieszania prawa do emerytury lub renty, ze względu na osiąganie przychodów, stosowane są również w odniesieniu do osób osiągających przychody w Szwecji lub innych państwach członkowskich.

W przypadku, gdy emeryt lub rencista osiąga przychód z tytułu działalności objętej obowiązkowo ubezpieczeniami społecznymi, w tym w Polsce lub w Szwecji, zawieszeniu lub zmniejszeniu podlega:

- emerytura przysługująca osobie, która nie ukończyła wieku 60 lat – kobieta i 65 lat – mężczyzna,
- renta z tytułu niezdolności do pracy,
- renta rodzinna, do której uprawniona jest jedna osoba,
- część renty rodzinnej, do której uprawniona jest osoba osiągająca przychód,

- renta inwalidy wojskowego, którego niezdolność do pracy nie pozostaje w związku ze służbą wojskową, pobierającego świadczenie na podstawie ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz. U. z 2002 r. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) oraz renta rodzinna po tym inwalidzie,
- renta z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy, zaistniałym przed 1 stycznia 2003 r. wypadkiem w drodze do pracy lub z pracy lub chorobą zawodową.

Niezależnie od wysokości przychodu osiąganego przez osoby uprawnione do ich pobierania, zawieszeniu ani zmniejszeniu nie podlegają świadczenia:

- emerytów, którzy wiek 60 lat – kobieta i 65 lat – mężczyzna ukończyli przed podjęciem pracy zarobkowej,
- osób, które przed 1 stycznia roku podlegającego rozliczeniu ukończyły wiek emerytalny wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn i miały – przed tą datą – ustalone prawo do emerytury. Jeśli wiek ten został ukończony w ciągu roku, rozliczeniu nie podlega przychód uzyskany od miesiąca, w którym emeryt osiągnął ten wiek, chyba że rozliczenie na zasadach ogólnych jest dla niego korzystniejsze,
- osób uprawnionych do renty: inwalidy wojennego, z tytułu pobytu w obozie i w miejscach odosobnienia i rent rodzinnych po tych inwalidach,
- osób uprawnionych do renty inwalidy wojskowego w związku ze służbą wojskową i renty rodzinnej po żołnierzu, którego śmierć pozostaje w związku ze służbą wojskową,
- osób, które osiągały przychód z tytułu pracy nie podlegającej obowiązkowi ubezpieczeń społecznych (np. samoistna, a więc nie wykonywana na rzecz pracodawcy, umowa o dzieło), bowiem przychody z takiej pracy pozostają bez wpływu na wysokość należnych świadczeń,
- osób, które zgłosiły wniosek o zawieszenie świadczenia i przez cały okres podlegający rozliczeniu, emerytura lub renta nie była im wypłacana, a więc skorzystały z możliwości zawieszenia świadczenia, bez wskazywania przyczyny złożenia takiego wniosku,
- osób, które mają ustalone prawo do emerytury i przez cały rozliczany rok kalendarzowy (lub przez część roku) kontynuowały zatrudnienie w ramach tego samego stosunku pracy i na rzecz tego samego pracodawcy, u którego pracowali przed przejściem na emeryturę oraz nie zgłosiły wniosku o podjęcie wypłaty emerytury po wejściu w życie przepisów uchylających art. 103 ust. 2a ustawy emerytalnej.

W przypadku, gdy emeryt lub rencista osiąga przychód w Szwecji lub w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej lub Europejskiego Obszaru Gospodarczego – przy rozliczaniu emerytury lub renty przychód ten przyjmuje się w wysokości faktycznie osiągniętej, udokumentowanej zaświadczeniem

pracodawcy lub innego podmiotu, właściwego w myśl ustawodawstwa państwa, w którym osiągany jest ten przychód.

Jeśli świadczeniobiorca nie przekaze do ZUS wskazanego zaświadczenia, organ rentowy dokonuje rozliczenia emerytury lub renty na podstawie przedłożonego oświadczenia o wysokości uzyskanego przychodu, z tym jednak, że przeprowadza postępowanie zmierzające do uzyskania zaświadczenia potwierdzającego faktyczną wysokość przychodu.

Rozliczenie świadczenia na podstawie oświadczenia emeryta lub rencisty podlega weryfikacji po uzyskaniu zaświadczenia potwierdzającego wysokość przychodu, a w przypadku, gdy rozliczenie dokonane w oparciu o to zaświadczenie różni się od poprzedniego rozliczenia, ZUS dokonuje ponownego rozliczenia opierając się na danych wynikających z dokumentów.

Osoby, które wykonują w państwie umownym działalność (inną niż zatrudnienie w ramach stosunku pracy) – wymienioną w art. 104 ust. 1 ustawy emerytalnej jako podlegającą w myśl ustawodawstwa polskiego obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym, dla potwierdzenia wysokości przychodu przedkładają oświadczenie o wysokości podstawy wymiaru składki na ubezpieczenia społeczne, od której opłacają lub opłacałyby (w przypadku niepodlegania obowiązkowi ubezpieczenia) składkę w myśl ustawodawstwa tego państwa.

Szczegółowe zasady rozliczania przychodów oraz aktualne kwoty graniczne przychodów powodujących zmniejszenie lub zawieszenie wypłaty świadczenia opublikowane są na stronie internetowej www.zus.pl. Dostępny jest także do pobrania formularz **ZUS Rw-73** służący do określenia zamiaru podjęcia/zaprzestania działalności zarobkowej lub oświadczenia o zamierzonej do osiągnięcia wysokości przychodów w danym roku rozliczeniowym.

10.4. Zawieszenie prawa do emerytury dla osób kontynuujących zatrudnienie

Od dnia 1 stycznia 2011 r. wszedł w życie przepis art. 103a ustawy emerytalnej skutkujący zawieszeniem prawa do emerytury, przysługującej osobom, które nie rozwiązały stosunku pracy z pracodawcą, na rzecz którego wykonywały zatrudnienie bezpośrednio przed nabyciem prawa do emerytury.

Prawo to ulega zawieszeniu bez względu na wysokość osiąganego przychodu oraz od wiek osoby uprawnionej do emerytury, to znaczy, iż dotyczy także kobiet, które ukończyły 60 lat i mężczyzn, którzy ukończyli 65 lat.

Regulacja ta dotyczy wszystkich emerytów, którzy nie rozwiązali stosunku pracy zawartego przed uzyskaniem emerytury, a więc zarówno tych, którzy już przeszli na emeryturę, jak i tych, którzy prawo do emerytury uzyskają począwszy od 1 stycznia 2011 r. Przepis ma także zastosowanie do emerytur przysługujących osobom,

pozostającym w stosunku pracy w państwach członkowskich Unii Europejskiej, Islandii, Liechtensteinie, Norwegii, Szwajcarii lub w państwach, z którymi Polskę łączą dwustronne umowy międzynarodowe w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, **a więc dotyczy także świadczeniobiorców ZUS zatrudnionych w Szwecji.**

Osobom, które nabywają prawo do emerytury **po dniu 31 grudnia 2010 r.** i kontynuują zatrudnienie w ramach tego samego stosunku pracy – ZUS nie podejmie wypłaty emerytury. Dotyczy to osób, które:

- wniosek o emeryturę złożyły po dniu 31 grudnia 2010 r.,
- wniosek o emeryturę złożyły jeszcze w 2010 r., ale warunki wymagane do przyznania emerytury (np. osiągnięcie wymaganego wieku) spełnią po 31 grudnia 2010 r.

Osoby, które rozwiążą stosunek pracy nawiązany przed przejściem na emeryturę, w celu podjęcia wypłaty świadczenia powinny zgłosić wniosek o podjęcie wypłaty emerytury. Do wniosku tego należy dołączyć świadectwo pracy albo zaświadczenie pracodawcy, potwierdzające fakt i datę rozwiązania stosunku pracy.

Podjęcie wypłaty możliwe jest od miesiąca, w którym – minimum przez 1 dzień emeryt już nie pracuje w ramach tego samego zatrudnienia, co przed nabyciem emerytury. Data podjęcia wypłaty nie może być wcześniejsza niż od miesiąca, w którym zostanie zgłoszony wniosek.

Tym zaś osobom, które rozwiążą stosunek pracy z ostatnim dniem miesiąca (np. 30 czerwca, czy 31 lipca), wypłata emerytury będzie podjęta od następnego miesiąca, nie wcześniej jednak niż od pierwszego dnia miesiąca, w którym zgłoszono wniosek w tej sprawie.

W sytuacji osób, które wniosek o podjęcie wypłaty emerytury zgłoszą **w ciągu miesiąca od otrzymania decyzji o przyznaniu emerytury** – wypłata świadczenia przysługuje od miesiąca, w którym już nie pozostawały w tym samym zatrudnieniu, co przed nabyciem emerytury. **Bardzo ważne jest w tej sytuacji dotrzymanie terminu nadesłania informacji o zakończeniu zatrudnienia.**

Pamiętać należy, że osobom, które wykonują pracę na rzecz kilku pracodawców – ZUS podejmie wypłatę emerytury wyłącznie wówczas, gdy zostaną rozwiązane **wszystkie stosunki pracy** zawarte przed przejściem na emeryturę.

Emerytom, którym przyznano świadczenie **przed dniem 1 stycznia 2011 r.** i nadal wykonują zatrudnienie w ramach tego samego stosunku pracy, w którym pozostawały przed jego uzyskaniem i nie dostarczą zaświadczenia o zakończeniu zatrudnienia do dnia 30.09.2011 r. – ZUS wstrzyma wypłatę emerytury począwszy **od dnia 1 października 2011 r.**

W przypadku rozwiązania stosunku pracy po dniu 30 września 2011 r. - wypłata emerytury zostanie podjęta na zasadach opisanych powyżej dla emerytur przyznanych od 01.01.2011 r.

Nie podlegają jednak zawieszeniu emerytury pobierane przez osoby, które rozwiązały stosunek pracy zawarty przed przyznaniem emerytury wcześniejszej, a następnie – po nawiązaniu nowego stosunku pracy – uzyskały prawo do emerytury powszechnej w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego 60 lat – kobieta i 65 lat – mężczyzna.

10.5. Zasady dokonywania kontroli uprawnień do emerytury lub renty osób zamieszkałych w Szwecji

Jednostka nasza, przekazująca polskie świadczenia emerytalno-rentowe bezpośrednio osobom uprawnionym zamieszkałym w innych niż Polska państwach członkowskich, przeprowadza kontrolę istnienia dalszego prawa świadczeniobiorców do pobierania świadczeń. W tym celu okresowo przesyła emerytom i rencistom zamieszkałym za granicą – do wypełnienia i własnoręcznego podpisania – formularz *"Poświadczenie życia i zamieszkania"*. W razie zaistnienia okoliczności uniemożliwiających lub utrudniających emerytowi lub renciście złożenie podpisu na takim formularzu, istnienie dalszego prawa do pobierania świadczeń przez tego emeryta lub rencistę może potwierdzić własnoręcznym podpisem upoważniona osoba sprawująca faktyczną opiekę nad emerytem lub rencistą.

Własnoręczność podpisu złożonego na formularzu przez zamieszkałego za granicą emeryta, rencistę lub upoważnioną osobę sprawującą faktyczną opiekę nad emerytem lub rencistą, może być potwierdzona przez właściwy urząd lub osobę do tego upoważnioną w państwie zamieszkania wymienionych osób, albo przez osobę upoważnioną w polskiej placówce dyplomatycznej lub konsularnej.

10.6. Opodatkowanie polskich emerytur i rent

Przy wypłacie polskich świadczeń emerytalno-rentowych zobligowani jesteśmy do stosowania obowiązujących w Polsce przepisów regulujących opodatkowanie tych świadczeń, a mianowicie:

- ustawy z dnia 26 lipca 1991r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000r., Nr 14, poz. 176 z późn. zmianami),
- umów międzynarodowych o unikaniu podwójnego opodatkowania w zakresie podatku od dochodu i majątku.

Oznacza to, że w odniesieniu do osób zamieszkałych za granicą w państwach członkowskich świadczenia wypłaca się zgodnie z postanowieniami ww. umów bilateralnych zawartych przez Polskę z państwami członkowskimi, a w przypadku braku takiej umowy - po potrąceniu zaliczki na podatek dochodowy ustalonej zgodnie z przepisami wyżej wymienionej ustawy podatkowej.

W świetle uregulowań prawnych, polskie emerytury i renty przekazywane świadczeniobiorcom zamieszkałym w Szwecji przekazywane są w kwocie netto, tj. po pomniejszeniu świadczenia o **18 % zaliczkę na podatek dochodowy.**

Mając powyższe na uwadze, podatnicy podatku dochodowego od osób fizycznych obowiązani są do uzyskania i podania Numeru Identyfikacji Podatkowej (NIP).

W trosce o maksymalne przyspieszenie procedury związanej z nadaniem NIP przez właściwy urząd skarbowy, nasza jednostka pośredniczy w jego uzyskaniu.

Z chwilą ustalenia świadczenia i podjęcia jego wypłaty jednostka nasza przekazuje świadczeniobiorcom formularz NIP-3, który po wypełnieniu należy nadesłać na adres Wydziału. Formularz ten zostanie przekazany do urzędu skarbowego w celu nadania Numeru Identyfikacji Podatkowej.

Decyzja urzędu skarbowego (NIP-4) jest przesyłana bezpośrednio na adres świadczeniobiorców.

11. Sposoby na wyższe świadczenie z ZUS

11.1. Waloryzacja świadczeń

Coroczna podwyżka świadczeń, zwana inaczej waloryzacją przeprowadzana jest z urzędu i polega na pomnożeniu kwoty świadczenia i podstawy jego wymiaru w wysokości przysługującej ostatniego dnia lutego roku kalendarzowego, w którym przeprowadza się waloryzację przez wskaźnik waloryzacji.

Akcja waloryzacji przeprowadzana jest od dnia 1 marca danego roku i dotyczy wszystkich świadczeń. Nie trzeba zatem składać wniosków i dokumentów w tej sprawie. ZUS sam obliczy nowe, wyższe świadczenie.

Wskaźniki waloryzacji publikowane są na stronie internetowej www.zus.pl.

11.2. Dodatki do świadczenia

Z chwilą ukończenia 75 lat emeryt nabywa z urzędu prawo do dodatku pielęgnacyjnego wypłacanego co miesiąc wraz z emeryturą. Dodatek wypłacany jest bez potrzeby składania wniosku. Kwota dodatku podlega waloryzacji wraz ze świadczeniem, a bieżące kwoty dodatku pielęgnacyjnego dostępne są na stronie internetowej ZUS.

Przed osiągnięciem wieku 75 lat emeryt także może zgłosić wniosek o przyznanie dodatku pielęgnacyjnego. Podstawę do jego przyznania stanowić jednak będzie orzeczenie lekarza orzecznika ZUS lub komisji lekarskiej uznające emeryta za niezdolnego do samodzielnej egzystencji.

11.3. Przedłożenie dodatkowych dokumentów

Po pierwsze zastanówmy się, czy przedłożyliśmy wszystkie dokumenty pozwalające na zaliczenie całego okresu wykonywania pracy. Jeśli nie – poszukajmy dokumentacji potwierdzającej **staż**, który jeszcze nie został uwzględniony w wysokości emerytury.

Również każdy nowo dostarczony dokument, potwierdzający **wysokość osiągniętych zarobków** i spełniający wymogi formalne – daje możliwość przeliczenia świadczenia.

Warto zatem, również po przyznaniu świadczenia, podjąć starania o odnalezienie dodatkowej, dotąd nie przedłożonej w ZUS dokumentacji. Zasady pozyskiwania dokumentów opisane są w punktach 4-6 niniejszego poradnika.

11.4. Przeliczenie świadczenia przyznanego przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej

Osoby, którym ZUS przyznał świadczenie przed 01.05.2004 r., a więc przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, a które świadczenie pobierają nadal w oparciu o wyłącznie krajowe ustawodawstwo, mogą złożyć do terenowej jednostki ZUS, z której pobierają świadczenie, wniosek o przeliczenie podstawy wymiaru świadczenia.

ZUS sprawdzi, czy możliwe jest obecnie przyjęcie innego sposobu ustalenia podstawy wymiaru w oparciu o informacje o zarobkach dostępne w aktach sprawy, a jeśli tak – dokona przeliczenia świadczenia. Sposób ten może być korzystny dla osób, którym z uwagi na brak możliwości prawnych przed 01.05.2004 r. ZUS nie mógł ustalić świadczenia np. w myśl artykułu 18 ustawy emerytalnej, a więc z wyłączeniem lat pełnego ubezpieczenia za granicą lub z 10 lat bezpośrednio

przypadających przed rokiem przystąpienia po raz pierwszy do ubezpieczenia zagranicznego.

11.5. Przeliczenie świadczenia z uwzględnieniem wynagrodzenia minimalnego

Osobom, którym do obliczenia podstawy wymiaru świadczeń przyznanych przed 01.01.2009 r. nie przyjęto zarobków z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy z uwagi na brak dokumentów, ZUS, na mocy przepisów obowiązujących od 01.01.2009 r. może na ich wniosek przeliczyć świadczenie uwzględniając minimalne wynagrodzenie za okres zatrudnienia. Przeliczenia dokonuje się od miesiąca złożenia wniosku.

11.6. Zamiana emerytury z wcześniejszej na powszechną dla pracujących w Polsce

Osoby, które urodziły się przed 01.01.1949 r. uprawnione do emerytury wcześniejszej z chwilą osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego w Polsce, tj. 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, mogą wystąpić z wnioskiem o zamianę świadczenia na emeryturę powszechną, pod warunkiem, że po przyznaniu emerytury wcześniejszej osoby te podlegały przez co najmniej **30 miesięcy ubezpieceniom społecznym w Polsce.**

W takim przypadku do nowej emerytury ZUS przyjmie do ustalenia tzw. części socjalnej nową kwotę bazową obowiązującą w dacie ustalania emerytury powszechnej.

Do obliczenia tzw. stażowej części powszechnej emerytury zostanie przyjęta podstawa wymiaru z wcześniejszej emerytury.

Dla osób, które nie pracowały przez co najmniej 30 miesięcy po przyznaniu wcześniejszej emerytury, emerytura powszechna, jest w całości obliczana od tej samej kwoty bazowej, a zatem jej wysokość nie ulega zmianie.

11.7. Zamiana emerytury z wcześniejszej na powszechną dla kobiet

Kobiety które urodziły się dnia 01.01.1949 r. lub później, i są uprawnione do tzw. emerytury wcześniejszej, która obliczona została na podstawie starych zasad, mogą, z chwilą ukończenia wieku 60 lat, zgłosić do ZUS wniosek o emeryturę powszechną.

Dla tej grupy kobiet, ta nowa emerytura zostanie obliczona w oparciu o ustalony i zwaloryzowany kapitał początkowy oraz zwaloryzowane składki na ubezpieczenie

emerytalne, zaewidencjonowane na indywidualnym koncie ubezpieczonej począwszy od 1999 r. Będzie to emerytura ustalona w myśl zasad zreformowanego systemu emerytalnego.

11.8. Zamiana renty na emeryturę

W przypadku osiągnięcia wieku emerytalnego rencista może zgłosić wniosek o emeryturę. ZUS rozpatrując wniosek o emeryturę sprawdzi, czy możliwe jest ustalenie podstawy wymiaru emerytury z innego okresu (np. w oparciu o inne zarobki) i czy możliwe jest zastosowanie nowej kwoty bazowej do obliczenia podstawy wymiaru emerytury.

UWAGA! Jeśli taki wniosek nie zostanie złożony, to ZUS automatycznie przyzna z chwilą osiągnięcia wieku 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn tzw. emeryturę z urzędu.